

Levél a Jóska öcsémről

Kedves jó Helén néni, aggódok, vajon megkapod-e ezt a leveletem, te kedves ibolyaszemű néni, pedig igen szeretném, ha megkapnád. Ma délután eső esett, és én a leveleim közt kotorásztam, és egyszerre a kezembe került egy leveled, amiben a Jóskára kérdezősködsz, hogy feleljünk hamarosan. Attól félek, nem sikerült elég hamarosan felelni, bizony nem lehetetlen, hogy egy-két év el is múlt, hogy ez a levél választalanul hever a fiókban, úgyhogy azóta rémlik, egy-két dolog meg is változott, még azt se tudom teljes bizonyossággal.

De azért én mégis felelek, részben mert esik az eső, részben meg a leveled olyan sürgető, bár nem mindenütt értem a kérdéseket. Kicsit össze is kell hogy szedjem a gondolataimat, hogy is volt csak. Hiszen a Jóskát másfél éves korában vitted magaddal Bécsbe, mikor szegény mama meghalt, és te a tizenkét éves korod óta hófehér hajaddal (valami betegségtől lett ilyen, ugye, így mesélik a családban), ibolyakék szemekkel és rizspornál fehérebb arccal a fehér haj alatt, először jelentél meg nálunk, mint egy kövér, drága hercegnő a tizennyolcadik századból... Jaj, te kedves, furcsa Helén néni, máig is hiába töröm a fejem, mi lehetett az oka annak a hallatlan barátság-nak, amivel mind a hatan neked estünk – mégis azt hiszem, a hangod, ez a porcelánvékony hang, amitől muszáj nevetni az embernek, mintha egy langyos vízcsepp gurulna le a füle mögött – ugye, nem haragszol? Vagy a szájad, hogy olyan nevetségesen csöpp. Nem haragszol ugye, de hiszen tudod, hogy néha a könnyünk is kicsordult, úgy neveltünk, mikor pörölni akartál velünk. Mivelhogy nagyon szerettünk, amiért olyan rettenetesen kövér és fehér, kicsi és drága voltál.

De hiszen nem erről van szó, hanem Jóskáról, akit magaddal vittél, és kijelentetted, hogy nem is adod vissza. Ugye, kedves Helén néni, ne vitatkozzunk a meddő kérdésről, hogy bizony egy kicsit elkényeztetted a Jóskát – eleget veszekedtünk már ezen: és most, hogy írok neked, úgy érzem, kár ezen veszekedni. Én ugyan még mindig azt mondom, hogy egy hatéves kisfiú ne hordjon vállig érő, aranyszőke haját, mert az affektált – viszont el kell

ismernem, hogy a Jóska nagyon helyes gyerek volt így. Mi otthon, anya híján kicsit vadul nőttünk fel, az igaz, a Jóska pedig zongorázni tanult nálad, és bársonyzekében járt. A zongora előtt igen magas szék volt, és a Jóska tényleg jól játszott a Minuten-valcert, bár én nem szeretem az ilyen csodagyerekeskedést. De mondom, úgy rémlik nekem, mintha az egész dolog nem volna aktuális, és mintha elkéstem volna valamivel. Arra még pontosan emlékszem, hogy hazahoztad látogatóba a Jóskát, és hogy akkor nem engedték vissza veled, amiből nagy tülekedés lett, te sírtál is, ugye és fenyegetőztél – a vége, mint leveledből látom, mégiscsak az lett, hogy egyedül utaztál haza, a Jóska itt maradt.

A Jóska itt maradt, és most kezembe került a levél, amelyben hevesen és mondhatnám követelőően szólítasz fel engem, írjam meg részletesen, mi van a Jóskával. Nézem, nézem a levelet, hm, dátum persze nincs rajta, szokás szerint – csak a te rettenetes kriksz-krakszjaid –, de mondom, a kérdésekből következően: attól félek, a levél nemsokára azután íródott, hogy a Jóska visszakerült hozzánk. Hát most mit írjak?

Édes jó Helén néni, azt kérded, megkapta-e a Jóska a meleg bársonyruhát a csipkegallérral, amit küldtél? Továbbá, hogy nőtt-e azóta a Jóska, és hogy ápoljuk-e rendszeren a hosszú haját? Hogy vigyázunk-e reggel a fürdésnél, meg ne fázzon – és mikor sétálni visszük, jól begomboljuk-e a kabátját a Jóskának? Hogy gyakorol-e a Jóska – és hogy ne gyakoroljon túl sokat, mert egy kicsit nervózus. Hogy írjam meg pontosan, mit eszik – és milyen az étvágya a Jóskának? Hogy miket beszél a Jóska, és szokott-e beszélni rólad? Hogy megmutattuk-e a tanárnak a szemét, amit egy kicsit erősíteni kellene. Hogy az utcán nem lökdösik-e komisz gyerekek a Jóskát – hogy velünk alszik-e, be van-e zárva az ajtó, ahol alszik a Jóska, mert földszinten hamar bemászik valaki – hogy lehúzzuk-e a függönyt, és meggyújtjuk-e azt a kis rózsaszín lámpát, amihez hozzászokott a Jóska, és amit azért vettél neki, mikor Pesten hagytad?

Kedves jó Helén néni, miránk is kérdezel, hogy mit csinálunk, járunk-e rendszeren iskolába, jól tanulunk-e, és tudjuk-e már, milyen pályára akarunk lépni.

Kedves jó Helén néni, értesítelek, hogy már kijártuk az iskolát, hazajöttünk – aztán megint elmentünk hazulról. És most nagyon sokfelé vagyunk – és én már nagyon régen nem beszéltem a testvéreimmel.

Én elég jó bizonyítványokat kaptam – de, úgy látszik, Helén néni, a bizonyítványok nem bizonyítanak semmit, én mindig újabb leckéket kapok: – és kedvenc tárgyamat, a történelmet, most másképp tanulják.

Kedves Helén néni, értesítelek, hogy a Jóska nem kapta meg a meleg bársonyruhát, a csipkegallérral, amit küldtél. A Jóska azóta igenis megnőtt,

nagyon hosszú és hórihorgas lett, és a hosszú haját lenyírták. A Jóska halvány, kicsit savanyú képű fiú lett, és úgy emlékszem, keveset beszélt, mikor utoljára láttam.

Amikor utoljára láttam a Jóskát, durva, szürkekék ruha volt rajta, és én elefejtettem megnézni, jól begombolták-e a kabátját. Kicsit előrehajtott a fejét, mert a hátán nehéz zsák volt. Nem szólhattam hozzá, és nem kérdezhettem meg, mit üzen neked, mert sokadmagával volt, és a kezében görcsösen szorongatott egy szíjat.

A Jóska így ment – akkor még meleg volt, de sokat, végtelen sokat mentek, és később szelek jöttek a hegyek mögül. Végtelen hosszú, kopár mezőkön mentek keresztül, azután kanyargós utakon hágtak fel a sziklás hegyekre. A Jóska lába elfáradt, és a torka kiszáradt. Estére jeges szél fújt, és fekete lett a világ – de egyszerre, mintha hajnalodnék, piros sáv bukkant fel az ég peremén, a kőhegyek mögött: vörösen lángolni kezdett a láthatár. A határfaluk égnek – mondotta egy kemény hang, és ők mentek tovább. Meredek sziklafalak közt vezetett az út – az út végén egyetlen tűzoszlop világít. Komoran, dobogó léptekkel vonultak át égő faluk utcáin – kétoldalt füstölgő romok recsegték. A Jóska nehezen járt és megbotlott egyszer – mikor lenézett, két szétvetett emberi kart látott a lába alatt, és valami puhába lépett... Hajnalban túl voltak a határon, akkor megálltak. Lovasok vágattak előttük, integettek és kiabáltak. Messziről tompán mennydörgött. Rövid, gyors szavak futkároztak körül – lassan nyomultak előre, és hátuk mögött zengeni, bömbölni kezdett egy rettenetes zenekar. Lefeküdtek a hideg sárba, és feszülten figyeltek. Aztán pattogni kezdett valami, mint a kukorica – a Jóska nézett és csodálkozott: aztán egy parasztfiú, aki mellette feküdt, nagyot ordított, és mikor odafordult, látta, hogy a fél feje hiányzik. Akkor nem csodálkozott tovább a Jóska, csak az arca rángatózott még egy darabig. Később hideg lett, hó szállingózott, és ők dideregtek. Mély lyukakat ástak maguknak – és ezekben éltek hetekig. Aztán felkeltek, mentek előre, megint lefeküdtek, elásták magukat, és vártak. Aztán hozzászokott a Jóska szeme az égő falukhoz, és a füle úgy megszokta a folytonos dörgést, mintha ez a természet örök hangja volna, és mintha soha nem lett volna feje fölött más, mint az elborult, hideg felhőharang, és mintha ő mindig is itt élt volna, a fagyott földű gödörben, ahol emberi tetemek feküsznek, és fölöttük a csóka kering. Aztán nem tudom, mi lett. Egy napon talán odajött ahhoz az árokhoz, ahol ő feküdt, egy aranysujtásos lovas, és megkérdezte, ki nek volt a bátorsága bemenni abba az erdőbe. És talán felálltak néhányan, és a Jóska is köztük volt – és hideg éjben, hóviharban mentek az erdő felé, ahol kísértetiesen susogtak a fák. Elérték az erdőt, és feltűzött szuronnal

kikutatták – aztán megint este lett és elfáradtak –, feljött a hold, lefeküdtek, és a Jóska kiállították őrködni.

Most hát ott áll talán a Jóska, lábhoz eresztett fegyverrel az erdő szélén, és kitekint a havas mezőre. Szél fúj, és ő összébbhúzza a kabátját. Jobbra tőle, egy kicsiny domb lapul meg, nem látja – pedig a domb mögött egy idegen katona hasal, puskatusát arcához szorítja, s összehúzott szemmel céloz a holdvilágban. Ujját most tette a ravaszra – most mindjárt elrántja.

Jóska!... Vigyázz, Jóska... ugorj félre! Nem szeretném, ha eltalálna.

(Elbeszélések I. Esik a hó – Ballada a néma férfiakról – Találkozás egy fiatalemberrel – Két hajó. Akkord, Budapest, 2001. [Karinthy Frigyes Összegyűjtött Művei 2.] 331–335. old.)